

Feliks Kiryk

POCZĄTKI MIASTA MIELCA

Rozwijające się dzisiaj dynamicznie, ale charakteryzujące się także interesującą przeszłością historyczną miasto Mielec, nie posiada nie tylko monograficznego ujęcia swoich dziejów, ale na warsztacie historyka nie znalazł się prawie żaden z problemów cząstkowych jego ponad 700-letniej historii. Stan wiedzy o Mielcu jest więc nader ubogi i nawet to, co ogólnie powtarzają słownikowe i okolicznościowe ujęcia jego przeszłości, nie zostało wystarczająco zweryfikowane. Krótką stosunkowo listę publikacji o tym ważnym dzisiaj mieście nad Wisłoką otwiera w pełni prestartarzały i nieprzydatny artykuł: Mielec dawniejszy i teraźniejszy /Monografia/, podpisany inicjałami WL i opublikowany na łamach krakowskiego "Czasu" z 19 lipca 1868 r.; stanowi bowiem rezultat dziennikarskiego, a więc stosunkowo powierzchownego wglądu w źródła oraz lustracji terenu i eksponuje przede wszystkim przebieg rabacji chłopskiej nad dolną Wisłoką. W 1885 r. w Słowniku Geograficznym Królestwa Polskiego¹ zamieszczono, oparty na kilku dokumentach z XVI i XVII w. oraz źródłach późniejszych, ale w sumie bardzo skromny w informacji, inny krótki zarys dziejów miasteczka, który miał służyć jednak przez cały szereg dziesięcioleci, jako podstawowe i ogólnie dostępne źródło wiadomości o dawnym i nowożytnym Mielcu. W 1908 r. poszerzył je nieco w swym szkicu o rodzie Mieleckich Władysław Kierst², ale zapowiedzi opublikowania "większej pracy poświęconej dziejom ziemi mieleckiej" nie zdołał zrealizować. Nie do przewyżczenia pozostaje zwłaszcza brak szeregu dokumentów, o których wiadomość podał W. Kierst, chociaż nie ustrzegł się błędów przy ich datowaniu, co w konsekwencji wpłynęło na wadliwe ustalenie chronologii

¹T. VI. Warszawa 1885, s. 337-339.

²W. K i e r s t, Mieleccy dziedziczni na Mielcu panowie. Przewodnik Naukowy i Literacki. R. 36: 1908, s. 401-418.

wielu istotnych wydarzeń z dziejów miasta i samego rodu Mieleckich³. W okresie międzywojennym historią Mielca zajmował się przygodnie Stanisław Kryczyński, autor krótkiego szkicu "Z przeszłości miasta Mielca"⁴ oraz cennej do dzisiaj rozprawki "Schola Mielecensis 1526-1931"⁵. Jubileusz 500-lecia miasta, obchodzony uroczysto w 1957 r., stał się okazją do wydania Jednodniówki Komitetu Obchodu 500-lecia Mielca⁶, na kartach której Edward Żurek zamieścił popularny, kilkustronicowy szkic "Z najstarszych dziejów Mielca", a inni autorzy krótkie ujęcia fragmentów dziejów miasta w okresie XIX i XX w., zaopatrując broszurę w zestaw najważniejszych opracowań, dotyczących Mielca i powiatu mieleckiego /Miroslaw Maciąga/. Zgromadzony materiał do tej publikacji posłużył niebawem jej autorom do opracowania przewodnika turystyczno-krajoznawczego po Mielcu i okolicy⁷.

³ Tamże, s. 404 i n.; wymienił on dokumenty przechowywane w początkach XX w. w archiwum parafialnym w Mielcu, w Archiwum Diecezjalnym w Tarnowie /dalej: AD Tarnów/, w archiwum krajowym we Lwowie oraz w siedzibach cechów mieleckich. Summariusz ten zawiera: 1. statut cechu szewskiego z 1595 r., mający obejmować /co zupełnie nieprawdopodobnie/ transsumpt przywileju cechowego szewców z 1437 r.; 2. przywilej prawa magdeburskiego dla miasta Mielca z 1452 r. /tu również najprawdopodobniej pomyłka autora lub błąd w kopii, którą dysponował, gdyż zezwolenie na lokację Mielca pochodzi raczej z 1457 r./; 3. akt rozgraniczenia dóbr włości mieleckiej od posiadłości Feliksa z Tarnowa, pana na Rzochowie /opublikowany w Archiwum ks. Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie /dalej: A. Sang./, t. II. Lwów 1888, s. 190, nr 157/; 4. dokument potwierdzenia prawa magdeburskiego dla Mielca z 1470 r. /znany nam z kopii w archiwum parafialnym w Mielcu/; 5. akt kupna Wojsławia przez Jana i Bernarda Mieleckich od Jana Skrzątko w 1480 r.; 6. przywilej króla Aleksandra na jarmarki z 1502 r. /znany z tego roku tylko zwolnienie Mielca na 10 lat od świadczeń na rzecz króla z powodu pożaru miasta. Matricularum regni Poloniae Summaria /dalej: MRPS/. Ed T. Wierzbowski. T. III. Warszawa 1908, nr 507/; 7. akt zamiany gruntów między Mieleckimi z Mielca a dziedzicami Rzochowa z 1510 r. /w istocie rzeczy akt ten dotyczy rozgraniczenia miasta Mielca i wsi Cmolasu, włości Stanisława Mieleckiego, od miasta Rzochowa oraz wsi Kolbuszowy, dziedzictwa Leliwity Stanisława Rzochońskiego. A. Sang. V, s. 60, nr 49/; 8. akty kupna Zgórska i Brzyścia z 1512 i 1514 r./; 9. przywilej nadania cła mostowego przez króla Stanisława Mieleckiemu z 1522 /znany z MRPS IV, nr 13148/; 10. akt fundacji i erekcji prepozytury mieleckiej z 1526 r. /znany z oblaty w Archiwum Metropolitalnym w Krakowie, acta officialatus Crac. /dalej Of. Crac./, t. 112, k. 1323-1335 i in. źródła/; 11. akt działu majątkowego między synami Stanisława Mieleckiego z 1542 r.; 12. statut cechu krawieckiego w Mielcu z 1542 r.; 13. nadanie proboszczowi mieleckiemu przez dziedziców Mielca cła mostowego oraz opłat targowych i jarmarcznych w Mielcu z 1582 r.; 14. akt ugody między Janem Mieleckim a Sebastianem Ligęzą bez daty; 15. akt uposażenia probostwa mieleckiego przez Zofię Mielecką, księżną szluską z 1595 r.; 16. akt uposażenia szpitala ubogich w Mielcu z 1595 r.; 17. akt nadania Kacprowi Janowskiemu ogrodu przez Hieronima Mieleckiego z 1596 r.; 18. akt zamiany gruntów między proboszczem mieleckim a Anną z Mieleckich Osiecką; 19. potwierdzenie praw plebana mieleckiego do uposażenia przez Jana Karola Chodkiewicza z 1605 r.; 20. akty procesu o uposażenie kościoła mieleckiego z 1767 r.

⁴ Mielczanin. Jednodniówka Koła Akademickiego Mielczan we Lwowie. Lwów 1933.

⁵ Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum im. S. Konarskiego w Mielcu na rok szkolny 1930/31 oraz osobna odbitka.

⁶ Mielec 1957.

⁷ M. Maciąga, M. Ł. Maj, E. Żurek, Mielec i okolice. Warszawa 1960; por. recenzję tego wydawnictwa w Małopolskich Studiach Historycznych. R. IV, 1960, z. 1: s. 90. Nie wniosły one niczego nowego do powtarzanych dotąd ustaleń o hi-

Podjmując niniejszy temat, badania nad dziejami Mielca należało zaczynać od nowa i to z świadomością konieczności ustalania podstawowych faktów z przeszłości miasta w oparciu o niedostateczną podstawę źródłową. Nie da się bowiem zaprzeczyć, że dotkliwy brak źródeł dotyczy najdawniejszej przeszłości Mielca, stąd problemem najbardziej ciemnym, kontrowersyjnym i trudnym do rozwiązania pozostają przede wszystkim narodziny i rozwój życia miejskiego w Mielcu, a więc czasy XV i XVI w., pokrywające się z grubsza z okresem władania Mielcem przez ród Mieleckich.

Na obszarze obecnego powiatu mieleckiego, stanowiącego dawniej część powiatu pilźnieńskiego w ziemi sandomierskiej, rozłożonego nad dolną Wisłoką, powstały w okresie ostatnich Piastów oraz w dobie Jagiellonów cztery ośrodki miejskie: Przecław, Rzochów, Mielec i Radomyśl Wielki⁶. Z trzech

storił Mielca, wydane w 1967 r. "Miasta polskie w tysiącleciu", t. II, s. 370, powtórzyły natomiast nieścisłości i błędy z dawnych opracowań, przedstawiając w sumie charakterystykę dziejów Mielca w pełni nie odpowiadającą randze wydawnictwa. Z najnowszych publikacji należy wymienić opracowany przez T. Lubaskę i M. Maciągę informator, pt. Muzeum Regionalne i Sala Królewska w Mielcu. Informator. Mielec 1969, zwracający uwagę historyka zebranych w Muzeum archiwaliów, w tym zwłaszcza nie wykorzystanych dotąd przez badaczy zabytkami cechowymi od XVI w. Przed dwoma laty wreszcie ukazał się pierwszy tom Rocznika Ziemi Mieleckiej. Mielec 1971, poruszający bardzo zróżnicowaną problematykę przeszłości ziemi, stanowiącej dzisiaj powiat mielecki, nie zawierający jednak pracy o samym Mielcu. Zob. omówienie tego wydawnictwa w Studiach Historycznych R. XVI, 1973, z. 1, s. 160.

⁶ Miasteczko Radomyśl Wielki przez Mikołaja Firleja przed 1577 r. in nova radice locatum i płacące w tym roku 2 zł i 18 gr szosu, a od rzemieślników 2 flor. i 3 gr oraz od gorselnika 12 gr /Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Skarbu Koronnego - dalej: ASK I, ks. pob. 7, k. 889/ - było starsze, niż się ogólnie przyjmuje. Zob. Miasta polskie, II, s. 380; SG IX, s. 433 i ostatnio w bardzo słabej, amatorskiej pracy B. I d z i k a, Rys historyczny Radomyśla Wielkiego. Rocznik Ziemi Mieleckiej, s. 105-112/. Ze względu na to, że w 1577 r. powstały na surowym korzeniu Radomyśl W. nie korzystał już z wolnizny, jego zasadzenie należy przesunąć kilkanaście lat wstecz. Nie przeszkodziło to Mikołajowi Firlejowi oczywiście wystarać się o zezwolenie królewskie na lokację dopiero w 1581 r., kiedy na styku Dulczy i Rudy miasteczko stało z grubsza już zbudowane i ukształtowane. W wystawionym z tej okazji przywileju Stefan Batory nadał Radomyślowi W. prawo magdeburskie, dwa jarmarki /na Zwiastowanie NMP oraz św. Mikołaja Arch./ i targ w poniedziałki, następnie prawo osadzenia rzemieślników oraz 4 lata wolnizny od świadczeń na rzecz króla /Biblioteka Jagiellońska w Krakowie /dalej: BJ/ rkps 972, k. 156-157/. To ostatnie postanowienie było jednak sprzeczne z praktyką, gdyż Radomyśl W. płacił szos nie tylko, jak już wiemy, w 1577 r. Również w 1581 r. proconsul et consules oppidi propter inopiam et defectum oppidanorum świadczyli na rzecz króla /nadał tylko/ 2 flor. i 15 gr szosu, a od rzemieślników 2 zł i 6 gr /ASK I, ks. pob. 8, k. 890/, co ostatecznie poświadcza długotrwały i mało efektywny przebieg budowy i zasadzenia miasteczka /por. F. K i r y k, Z badań nad urbanizacją Lubelszczyzny w epoce jagiellońskiej. Rocznik Nauk.-Dyd. WSP w Krakowie. Prace Historyczne, t. VI. Kraków 1972, s. 142/. W roku 1582 księga wójtowska mielecka poświadcza kontakty handlowe niejakiego Krzywdy, mieszczanina z Radomyśla W. ze Stanisławem młynarzem mieleckim, dostarczając kolejnego dowodu, iż lokacja tego miasteczka miała miejsce szereg lat wstecz /por. WAP Kr. rkps dep. 443, s. 280/. Dążenie właściciela do intensyfikacji rozwoju Radomyśla W. widać w dokumencie króla z 1596 r., nadającym miasteczku kolejne dwa jarmarki: na św. Filipa i Jakuba oraz na św. Agnieszkę Biblioteka PAN w Krakowie, perg. 300/. W 1595 r. stał już w Radomyślu W. kościół parafialny, jeszcze nie konsekrowany, ale nieźle uposażony i kierowany przez ks. Jana z Przecławia /Archiwum Metropolitalne w Krakowie, Acta Visitationis /dalej: AV/ cap. 4, k. 45-46/; w 1599 r. Mikołaj Firlej uzupewnił uposażenie proboszcza o dziesięciny ze wsi królewskiej Błonie w starostwie nowokorczyńskim /B. PAN w Kr. perg. 301/.

pierwszych miast dzisiejsza stolica powiatu posiada metrykę najpóźniejszą. Do najstarszych osad nad dolną Wisłoką należy Przecław. Według potwierdzonej przez źródła z XIV w. tradycji, stanowił osadę parafialną w czasach Iwona Odrowąża, a więc z początku XIII stulecia. W 1337 r. bowiem parafią przecławską zarządzali dwaj równorzędni proboszczowie - skoro występuje *Cristinus rector medie partis ecclesie parochialis in Przecław* - rezydujący, jak można sądzić na podstawie źródeł późniejszych, przy dwu różnych kościołach, ale tego samego okręgu parafialnego⁹. Z dokumentu z 1456 r. wiemy bowiem, że jeden z nich to kościół NMP, a drugi św. Bernarda. Powstała w 1454 r. prepozytura przecławska, ufundowana w oparciu o uposażenie plebanów obu wymienionych kościołów, pozbawiła praw parafialnych kościół św. Bernarda, który stał się z czasem świątynią szpitala ubogich, a przeniosła je w całości na drugi kościół: NMP¹⁰. W oparciu o przytoczone źródła historycy kościoła w Polsce przyjmują, że parafia o dwu kościołach w Przecławiu była fundacją rycerską, dokonaną najpóźniej w XII w.¹¹, a to poświadcza z kolei już w XIII w. istnienie na obszarze gęsto zaludnionym ważnego centrum kościelnego, a więc zapewne i osady o charakterze targowym. Niebłahym dowodem ważnej pozycji Przecławia wobec okolicznych osad pozostaje wreszcie fakt, iż wcześniej stanowił centrum włości rycerskiej, w drugiej połowie XIV w. rodu Ligęzów¹². Brak źródeł nie pozwala na ustalenie czasu przekształcenia się Przecławia w miasto. Lokacja osady miejskiej nastąpiła prawdopodobnie w okresie piastowskim, przy czym nie można wykluczyć, że mogła dojść do skutku jeszcze w drugiej połowie XIII w. Próba bliższego określenia chronologii lokacji Przecławia, przy obecnym stanie źródeł, nie jest możliwa. Terminus ad quem uzyskania przez osadę praw miejskich wyznacza dopiero zapis z 1419 r., informujący, że *Jacobus Splekot cum Johanne filio suo de suburbio Przeczslaw* mieli się stawić przed trybunałem ziemskim pilzneńskim¹³. Na podstawie tej wzmianki o przedmieściu przecławskim oraz z wymowy przytoczonych już źródeł należy uznać za pewne, że Przecław nie był miastem późniejszym niż sąsiedni Rzochów.

Ten ostatni został wymieniony jako osada, w dokumencie z 1339 r.,

⁹Zbiór dokumentów katedry i diecezji krakowskiej /dalej: ZD k. id. kr./Część I: 1063-1415. Wyd. S. Kuraś. Lublin 1965, nr 42.

¹⁰J. D ł u g o s z, *Liber beneficiorum dioecesis Craacoviensis* /dalej: LB/, t. I. Kraków 1963, s. 295-299; AD Tarnów, fasc. Przecław, kopia luźna; Archiwum Metropolitalne w Krakowie, *Acta episcopalia Crac.* /dalej: Ep. Crac./ 42, k. 195-198; AV cap. 4, k. 58-62/.

¹¹Por. B. K u m o r, *Archidiakoniat sądecki*. W: Archiwum, Biblioteki i Muzea Kościelne, t. 9: 1965, s. 154.

¹²*Akta Grodzkie i Ziemskie* /dalej: AGZ/, t. V. Lwów 1875, s. 11.

¹³WAP Kr., Terr. Pilśn. 20, s. 15.

kiedy był włością Pełki z Galowa, kasztelana sieciechowskiego¹⁴, który w 1365 r. zastawił zarówno Rzochów jak i pobliską Trześń Rafałowi z Tarnowa za 140 grz.¹⁵; w 1379 r. jednak obie te osady weszły na stałe w skład dóbr Leliwitów-Tarnowskich, sprzedane przez Niemierzę z Galowa, syna Pełki, Janowi Tarnowskiemu, kasztelanowi sandomierskiemu¹⁶. Oba przytoczone dokumenty z 1379 r. traktują Rzochów jako wieś, ale uzyskanie dlań praw miejskich przez Jana z Tarnowa nastąpiło niewiele później, gdyż zezwolenie na lokację Rzochowa wystawił król Ludwik Węgierski. W 1527 r. bowiem privilegium Ludovici Hungariae et Poloniae regis... super vendicione bonorum Szochow et Grabie districtus Pilsnensis et locatione oppidi Szochow konfirmował król Zygmunt Stary, potwierdzając miasteczku zarazem prawo magdeburskie i trzy jarmarki /na św. Stanisława w maju i we wrześniu i na Boże Ciało/ oraz przenosząc targ z soboty na poniedziałki¹⁷. Dokument ten pozwala na ustalenie, że Rzochów uzyskał prawa miejskie w latach 1379-1382 za inicjatywą i poparciem Jana z Tarnowa, kasztelana sandomierskiego. Funkcjonowanie miasteczka potwierdzają natomiast wzmianki z lat 1408-1424 o Goworku i jego żonie Katarzynie, wójtach rzochowskich, następnie o procesującym się z rycerstwem okolicznym szlachetnym Urbanie, wójcie z Rzochowa i dziedzicu wsi Jodłówka oraz zapis z 1419 r. o Grzegorzcu Grudzie de suburbio Zochoviensi¹⁸. Z 1431 r. pochodzi wiadomość o kościele parafialnym in Rzochow oppido¹⁹, ale powstanie parafii sięga co najmniej czasu lokacji miasta w XIV w.²⁰.

Zwróciliśmy więc uwagę, że proces urbanizacji obszaru nad dolną Wisłoką przypadł /na przykładzie Przeclawia i Rzochowa/ na wiek XIV, a więc nie był wiele późniejszy niż na ziemiach średniego i górnego biegu tej rzeki w rejonie Dębicy i Pilzna oraz Jasła i Żmigrodu. Był on jednak powiązany ściśle z postępowaniem osadnictwa, zmierzającego z rejonu Połańca w górę Wisłoki oraz z nadaniami księżęciami na rzecz benedyktynów tynieckich, cystersów koprzywnickich oraz przedstawicieli rycerstwa, wymienianymi w XIII i XIV w. szereg osad wokół Przeclawia, Rzochowa i Mielca²¹. Zachowany materiał dyplomatyczny ujawnia nasilenie procesu osad-

¹⁴A. Sang. II, s. 19; Codex diplomaticus Poloniae./dalej: CDP/, t. III. Wyd. J. Bartoszewicz. Warszawa 1858, s. 203-204.

¹⁵Kodeks dyplomatyczny Małopolski /dalej: KM/, t. III. Wyd. P. Piekosiński. Kraków 1887, s. 181.

¹⁶CDP III, s. 326.

¹⁷MRPS IV, nr 5196.

¹⁸Terr. Pilsn. 20, s. 14, 18, 21, 30; t. 21, s. 299; t. 22, s. 380; WAP Kr. Castr. Crac. 11, s. 677; Archiwum Komisji Prawniczej, t. VIII/1, s. 169, nr 1074.

¹⁹CDP III, s. 397.

²⁰B. Kumor, op. cit., s. 158.

²¹Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego. Wyd. W. Kętrzyński i S. Smolka. Lwów 1875, s. 24; A. Sang. II, s. 19; CDP III, s. 203, 321; KM III, s. 326; por. K. S k o w-

niczego w rejonie wymienionych miast w XIV w., ale trwał on jeszcze, jak świadczy rozwój sieci parafialnej, przez wiek XV²². Powstawanie i rozwój osad wiejskich, a z nimi wzrost gospodarki rolnej i hodowlanej stały się podstawowym czynnikiem miastotwórczym odnośnie Przeclawia, Rzochowa czy Mielca. Także usytuowanie wymienionych osad nad spławną Wisłoką oraz dawną drogą, która zmierzała z Sandomierza przez Koprzywnicę, Osiek, Połaniec a dalej doliną Wisłoki w kierunku Pilzna, Żmigrodu i Przekęczy Dukielskiej – sprzyjało wykształceniu się ośrodków miejskich. Trakt ten bowiem wzmiankują dokumenty z 1332 i 1349 r.²³ oraz źródła późniejsze, a lustracja dróg z 1564 r. podaje, że przez Rzochów /a więc i Mielec oraz Przeclaw/ przebiegał gościniec sandomierski ku Podgórzu do Węgier, który krzyżował się z traktem ruskim. Nic dziwnego zatem, że nad skrzyżowaniem obu tych dróg wyrósł zamek rzemieński²⁴. Stosunki własnościowe, które w rejonie dolnej Wisłoki możemy uchwycić dopiero od drugiej połowy XIV w., ujawniają bowiem inicjatywę osadniczą rycerską, w tym przede wszystkim rodu Gryfitów, nieco później Ligęzów oraz Leliwitów-Tarnowskich. Charakterystyczne, że wszystkie trzy miasta, a więc Przeclaw Ligęzów, Rzochów Leliwitów i Mielec Gryfitów-Mieleckich /w końcu XVI w. również Radomyśl Firlejów/ wyrosły najpierw na centra dóbr rycerskich, opartych o miejscowe fortalicje i zamki obronne, a niebawem rezydencje możnowładcze²⁵. Wykształcenie się w ich sąsiedztwie ośrodków miejskich było powiązane, nie tak ze snobizmem feudalnych właścicieli, jak z rozwojem gospodarki rolnej i hodowlanej we wsiach dziedzicznych i zapotrzebowaniem na lokalny ośrodek wymiany handlowej.

Najstarszą wiadomość o Mielcu zawiera bulla papieża Grzegorza IX z 1229 r. dla klasztoru tynieckiego, wymieniająca decimam Sucow et duorum Melec²⁶. Rozbiór krytyczny tego dokumentu jednakże zwrócił uwagę, że Mielec oraz cały szereg innych osad znalazły się w jego nieautentycznej części, będącej wstawką najpóźniej z XIV w.²⁷. W tej sytuacji bulla z 1229 r. jest niewystarczającym świadectwem istnienia Mielca w|początku XIII w., chociaż poświadcza jego istnienie z całą pewnością przynajmniej w wieku XIV. Zawiera on jednak stwierdzenie, że dziesięcinę na rzecz klasztoru tynieckiego płaciły dwie miejscowości o nazwie Mielec, które

r o Ń s k i, Z dziejów osadnictwa nad Wisłoką w XIV w. W: Mediaevalia. Warszawa 1960, s. 128, 137 i n.

²²B. K u m o r, j.w.

²³KM I, nr 188, 227.

²⁴WAP Kr. A. Sang., t. 19, s. 267.

²⁵Por. M. M a c i ą g a, Zamki i fortalicje w okolicach Mielca. Rocznik Ziemi Mieleckiej, s. 17-33.

²⁶Kodeks dypl. klasztoru tynieckiego, s. 24.

²⁷F. P a p ś e, Najstarszy dokument polski. Rozprawy Akad. Umiej. Wydz. Hist.-Filozof. T. 23:1888, s. 275-279.

nie mogły powstać równocześnie, a więc jedna musiała być starsza od drugiej, co wskazuje na możliwość przesunięcia początków przynajmniej starszego Mielca w głąb XIII stulecia. Dziesięcinę ową na rzecz klasztoru poswiadcza również I gosz /*Myelyecz decime duarum villarum*/, potwierdzając tym samym istnienie obu Mielców w XV w.²⁸. O tym, że przytoczone źródła dotyczą tylko Mielca właściwego oraz pobliskiej Woli Mieleckiej, możemy wnioskować już z nazwy: Mielec i Wola Mielecka; natomiast słuszność tej identyfikacji potwierdza dokument z 1550 r., dotyczący sprzedaży przez klasztor prepozyturze mieleckiej dziesięciny, zwanej tyniecką, ściąganej właśnie z Woli Mieleckiej oraz od mieszczan Mielca i z folwarku zw. Rytwiański, za 5 grz. stałej opłaty rocznie²⁹. Losy obu osad do końca pierwszej ćwierci XV w. nie są nam znane.

Dopiero w dokumencie Piotra Gembickiego, biskupa krakowskiego, z 1645 r. w sprawie dziesięcin w Rzędzianowicach pod Mielcem, spotykamy wiadomość o akcie erekcji parafii mieleckiej, wystawionym w 1429 r. przez Zbigniewa Oleśnickiego: *litteras erectionis suae ecclesiae per reverendissimum olim Zbigneum episcopum Cracoviensem Anno Domini 1429, ultima Novembris factae*³⁰. Erekcja kościoła parafialnego w 1429 r., jako fakt w pełni wiarogodny, poświadcza ważny etap rozwoju samej osady i kształtowanie się w niej pierwszych załączków lokalnego ośrodka wobec wzrastających w ludność wsi okolicznych³¹. Nie wiemy jednak, kto był fundatorem tego kościoła parafialnego. Możemy domyślać się jedynie, że zbudowano go dzięki nakładom właścicieli Mielca, Gryfitów-Mieleckich. Dokument Jana i Bernardyna, dziedziców Mielca, dotyczący dokonanej przez nich i ich matkę Zofię fundacji parafii w dziedzicznej ich wsi Cmolas koło Kolbuszowej - został wprawdzie opublikowany /z XVI-wiecznej jednak kopii/ pod datą 26 lipca 1422 r.³², ale analiza wzmianek źródłowych o dziedzicach Mielca i Cmolasu z XV w. wyklucza występowanie wymienionych wystawców w pierwszej ćwierci XV w., gdyż władali oni Mielcem i wsiami klucza mieleckiego dopiero w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych

²⁸ L^r III, s. 216.

²⁹ W. K i e r s t, op. cit., s. 407.

³⁰ AD Tarnów, fasc. Mielec, niep.; wiadomość o tym dokumencie z 1429 r. zna też B. K u m o r, op. cit., s. 150, przyp. 4.

³¹ B. K u m o r, jw. twierdzi, iż parafia mielecka istniała już w 1428 r., co w świetle aktu erekcyjnego z 1429 r. jest w pełni możliwe. Powołuje się jednak, niestety, na dokument z 1428 r., który dotyczy ugody klasztoru mogińskiego z miastem Krakowem w sprawie m. in. dziesięcin z Dąbia, w którym nie ma żadnej informacji o parafii mieleckiej i samym Mielcu. Zaś Wojciech Waśniowski *philosophiae doctor, Mielecensis praepositus* występuje, jako świadek, ale dopiero w dokumencie Piotra Trzebieckiego z 1658 r., dołączonym przez wydawcę dla wyjaśnienia do dokumentu z 1428 r. zob. Zbiór dokumentów klasztoru mogińskiego przy Krakowie. Wyd. E. Janota. Kraków 1865. s. 106-109.

³² ZDM V, nr 1334.

XV stulecia³³. Wystawienie tego dyplomu fundacyjnego parafii w Cmolasie należy odnieść najprawdopodobniej do 1472 r., zwłaszcza że analiza paleograficzna wskazuje na łatwość odczytania przez kopistę z niewyraźnego, być może, oryginału, roku 1422 zamiast 1472, tym bardziej jeżeli przyjmemy, że rok ów zapisano w oryginale cyframi rzymskimi. Jeszcze inny argument przemawia za stanowiskiem, że fundacja parafii w Cmolasie przez wymienionych braci i ich matkę nastąpiła najwcześniej w siedemdziesiątych latach IV w. Dostarcza go zapiska sądowa z 1489 r., dotycząca prezentowania przezeń Marka plebana z Pacanowa na probostwo do n o w o e r y g o w a n e g o kościoła w Cmolasie: *ecclesiam demno erigendam in villa Czmolasz*³⁴.

A więc nie Jan i Bernard Mieleccy są pierwszymi znanymi dziedzicami Mielca. W 1405 r. występuje Jan z Gierczyc i Kaliszan, właściciel Mielca i Woli Mieleckiej, zaś w latach 1447-1449 i późniejszych nobilis Johannes de Mylyecz³⁵. Nie wiadomo jednak kim był ów Jan, skoro żyje jeszcze w 1470 r., dla wspomnianych już braci Jana i Bernarda oraz ich matki Zofii, a także wobec wymienionego w dokumencie rozgraniczenia wsi Mielec oraz Cmolas od miasta Rzochowa i wsi Tuszkowy, datowanym przez wystawców na 16 czerwiec 1459 r. - Stanisława, dziedzica Mielca³⁶. Dotkliwy brak materiału źródłowego nie pozwala jednak na rozwikłanie tych ważnych dla początków miasta zagadnień genealogicznych.

Z imieniem owego Jana Mieleckiego, żyjącego w połowie XV w., wiąże się narodziny osady wiejskiej w Mielcu. Z nielicznych i najczęściej bałamutnych prac w dawnym i współczesnym Mielcu wynika, że 28 lutego 1457 r. na sejmie w Piotrkowie król Kazimierz Jagiellończyk pozwolił Janowi Mieleckiemu za zasługi wobec korony, na założenie miasta na obszarze wsi Mielec na prawie magdeburskim, obdarzając go targami tygodniowymi w soboty i jarmarkami na św. Trójcę oraz św. Mateusza³⁷. Dyplomu tego nie znamy jednak ani w oryginale, ani w kopii, a informacja, jakoby taka dochowała się w archiwum na Wawelu, przy braku sygnatury i innych bliższych danych o jej przechowywaniu³⁸, nie pozwala historykowi na dotarcie do treści tego ważnego dokumentu. Tymczasem budzi zastrzeżenie data dzienna wystawienia tego dyplomu z 1457 r. Nie opuścił on bowiem kancelarii królewskiej 28 lutego w Piotrkowie, bo król w drodze z Litwy na

³³ Terr. Pilna. 21, s. 472; Terr. Crac. 152, s. 232.

³⁴ Ep. Crac. 4, k. 30.

³⁵ AGZ VII, s. 49; XIII, nr 3840; Terr. Pilna. 34, s. 624.

³⁶ A. Sang. II, s. 190.

³⁷ WL. Mielec dawny i teraźniejszy. Czas nr 164:1868; S. K r y c z y á s k i, Z przeszłości miasta Mielca, s. 2; Jednościówka Komitetu Obchodu 500-lecia /artykuł E. Żurka/, s. 9; por. Mielec i okolice, s. 32.

³⁸ Jednościówka, jw., s. 3.

sejm walny jeszcze 1 marca przebywał w Łukowie, a 6-go w Radomiu, natomiast do Piotrkowa dotarł dopiero po 6, a przed 16 marca 1457 r.; zjazd piotrkowski zakończył obrady natomiast pod koniec marca, gdyż 2 kwietnia Kazimierz Jagiellończyk zaznaczył swoją obecność w Brześciu³⁹. Jakkolwiek sprawa błędnej daty wystawienia omawianego przywileju rzuca podejrzenie na jego autentyczność, zbadanie której uniemożliwia nadto brak dostępu do owej kopii, przyjmujemy bez zastrzeżeń fakt, że zezwolenie na lokację miasta Mielca Jan Mielecki uzyskał od Kazimierza Jagiellończyka, a być może, co już nie jest pewne, na sejmie w Piotrkowie w 1457 r., chociaż nie w lutym, ale zapewne w marcu. Jest to zgodne bowiem z dokumentem z 18 listopada 1470 r., wystawionym w Mielcu, w którym mowa, że znani nam już bracia, Jan i Bernardyn, dziedzice Mielca, zakładają na mocy zezwolenia Kazimierza Jagiellończyka miasto Mielec na surowym korzeniu, tj. na polach świeżo wykarczowanych: *erigimus et locavimus de novo construimus oppidum dictum Mielecz de cruda radice in borris et silvis ac mericis nostris agrisque eadem extirpandis*. Wszyscy osadniczo-mieszczanie mieli korzystać z 20-letniej wolnizny od ciężarów, po której upływie osiedleni w rynku byli zobowiązani płacić po 5, a przy ulicach po 3 gr od domu, następnie po 1 gr od ogrodu oraz po 8 skojców od łanu roli co roku. Pola mieszczańskie pozyskano z karczunku lasów, ciągnących się od miasta w kierunku tzw. Krzemieniczej Góry oraz we wsi Nowa Góra, którą dziedzice włączyli do miasta, z tym że z każdego łanu w Nowej Górze mieszczanie mieli płacić po 14 skojców; każdy łan mieszczański obciążyli nadto dziesięciną 4 gr na rzecz miejscowego kościoła parafialnego. Osadnikom zapewnili z kolei swobodne zaopatrywanie się w bułec i opał w pobliskich lasach i borach oraz pastwisko, które należało wykarczować w lesie krzemienieckim pod górą, zwalniając ich od wszelkich robót poza naprawą dróg i mostów na obszarze miasta. Potwierdzili wreszcie miastu, w tym samych terminach, nadane niegdyś /tzn. w 1457 r./ przez króla, targ w sobotę i jarmarki na św. Trójcę oraz św. Mateusza, także prawo osiedlania się mieszczan na prawie magdeburskim i zakładania wszelkich rzemiosł /*omne genus artificiorum, quod industria hominum excogitare poterit videlicet sartores, sellatores, textores, doleatores, rotifices, currifices, pannifices, fabros, serrifabros... carnifices et pistores*/, zastrzegając sobie zaś dochód, podobnie jak z łaźni, którą mieli zbudować *pro necessitate civium*⁴⁰. Omówionego przywileju lokacyj-

³⁹ Rozbiór krytyczny *Annalium Poloniae* Jana Długosza z lat 1445-1480. Oprac. S. Gawęda, K. Pieradska, J. Radsiszewska. T.II. Wrocław-Warszawa-Kraków 1965, s. 96-97.

⁴⁰ Muzeum Regionalne w Mielcu, kopia pap. bez sygnatury; korzystałem z odpisu dokonanego z tejże kopii przez mgr Stanisława Brekiessa z Mielca, za udostępnienie którego składam Mu serdeczne podziękowania. Wiadomość o treści tego aktu podaje poza W. Kierstem /sob. przyp. 3/ S. K r y c z y ń s k i, *Z przeszłości miasta Mielca*, s. 2, a za nim cytowana późniejsza literatura popularna.

nego miasta Mielca z 1470 r. także nie znamy w oryginale, a jedynie z kopii, spisanej już w czasach nowożytnych. Autentyczność treści, jaką przekazuje, poświadczają w pełni znani skądinąd wystawcy, a również świadkowie, grupujący się z okolicznej szlachty sandomierskiej /Jan z Podegrodzia, Mikołaj i Piotr z Latoszyna, Abraham z Godowy, Gerard z Sulisławic koło Sandomierza, Maciej Gryf z Gmolasu i Stanisław de Prochna/ - są poświadczeni w źródłach w trzeciej ćwierci XV w.⁴¹.

Zasadźcami miasta Mielca byli jego dziedzice: Jan i Bernard Mieleccy i oni zastrzegli sobie pożytki, przysługujące wójtom dziedzicznym, w postaci czynszów od mieszczan oraz dochodów z przedsiębiorstw miejskich. Na czele samorządu miejskiego postawili w 1470 r. wójta sądowego z ławnikami oraz - zapewne od razu - radę miejską.

W ten sposób powstało nowe miasto, wysunięte najdalej na północ w rejonie dolnego biegu Wisłoki, nad dawnym szlakiem sandomierskim⁴². Z jego funkcjonowaniem należy łączyć wiadomość z dokumentu lokacyjnego z 1470 roku o obowiązku naprawiania drogi przez mieszczan oraz nadanie Stanisławowi Mieleckiemu, kasztelanowi zawichojskiemu, przez króla Zygmunta Starego w 1522 r. cła mostowego⁴³. Gościniec sandomierski, przebiegający przez Mielec, wzmiankuje najstarsza z zachowanych księga wójtowska mielecka z lat 1572-1633; na jej podstawie można stwierdzić, że owa droga, nazywana też ulicą ku Sandomirzowi lub ulicą gościńca sandomirskiego, stanowiła główną oś przestrzenną, nad którą powstało lokowane miasto⁴⁴.

Życia gospodarczego Mielca nie jesteśmy w stanie przedstawić. Z nielicznych źródeł, zwłaszcza z XVI w., wiemy, że stanowił rozwinięty w miarę ośrodek rękodzielnictwa, skoro w 1522 r. zorganizowano cech zbiorowy kowalski, grupujący rzemiosła metalowe, ale zapewne też - jak w większości ówczesnych średnich i małych miast - drzewne, powroźników, a może też i garncarzy. Wzorowany na przywileju cechu pilzneńskiego i przedstawiony przez majstrów statut potwierdził kowalom mieleckim Stanisław z Mielca, kasztelan zawichojski oraz burmistrz i rajcy miejscy⁴⁵. Należy się domyślać, że nie było to jedyne, ani pierwsze zgromadzenie rękodzielnicze w mieście, skoro w 1608 r. wizytator kościoła zanotował w Mielcu

⁴¹Zob. Kartoteka Słownika historyczno-geograficznego Małopolski PAN w Krakowie. Za udostępnienie materiałów źródłowych zawartych w tej kartotece składam wyrazy podziękki prof. K. Buczkowi.

⁴²Por. przypis 23 i 24; MRPS IV, nr 2947; 13148; T. S l a w a k i, Produkcja i wymiana towarowa Biecsa w XVI i XVII w. Rzeszów 1968, s. 158.

⁴³MRPS IV, nr 13148.

⁴⁴WAP Kraków /Wawel/ rkps depos. 443//Księga wójtowska m. Mielca s lat 1572-1633/, s. 246, 254, 376.

⁴⁵L. P a s t n a c h t, Katalog dokumentów Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Cs. I. Wrocław 1953, nr 60.

poza kowalskim jeszcze 5 innych cechów: szewski, krawiecki, sukienniczy, garncarski i tkaczy płótna⁴⁶. We fragmencie księgi miejskiej spotykamy w Mielcu w latach 1572-1575 wzmianki o Janie Mojku, krawcu, Wawrzyńcu postrzygaczu oraz nie znanym z imienia mieczniku i Janie Sajce garncarzu⁴⁷. W zapiskach tej księgi, przypadających na ostatnią ćwierć XVI w., zostały zanotowane imiona młynarzy Stanisława Świątkowicza oraz jego następcy we młynie pod zamkiem mieleckim, szacowanym na 80 grz., Pawła Włodziszca, licznych słodowników i browarników, m. in. Tomasza Klicha, Zofii kramarki, Stanisława Czepka, Elżbiety słodowniczkii, Adama Sety ławnika, Stanisława młynarza, następnie Marcina ślusarza, Henryka krawca, Macieja garncarza, Ambrożego kotlarza, Stanisława czapnika, Jana czapnika, Grzegorza sukiennika, Wojciecha Bogacza tkacza, Jana Mojka szewca, Walentego Wycholka sukiennika, Rybnego kowala, Pawła miecznika, Marcina przewoźnika /navigator/. Zwraca uwagę przede wszystkim Maciej złotnik, w 1583 r. ławnik miejski, a w rok później kupujący dom w Mielcu za 18 grz. od sióstr Agnieszki i Doroty Bo duchówien oraz Wojciech aptekarz /pharmacopola/, który w 1588 r. zakupił również dom w rynku miasta za 60 grz. i pełnił w Mielcu urząd wójta⁴⁸. Zwłaszcza wiadomość o postrzygaczu, czyli postrzygalni miejskiej, następnie Stanisławie i Janie czapnikach oraz Grzegorz i Walentym Wycholku sukiennikach i Wojciechu Bogacz tkaczu - dają się nawiązać do wykazu 35 rzemieślników mieleckich z 1589 r., zawartego w rejestrze poborowym. Wymienia on bowiem 9 sukienników i 2 tkaczy /płótna/, 6 szewców, 4 kowali, 3 rzeźników, 3 garncarzy, 2 krawców, 2 gorzelników, miecznika, ślusarza, bednarza⁴⁹. Źródła z 1510 i 1538 r. oraz księga wójtowska poświadczają pracę stojącego pod zamkiem młyna oraz łaźni⁵⁰.

Wymianę towarową w mieście, poza wiadomościami o targu i jarmarkach z 1457 i 1470 r. poświadczają wzmiankowani w 1566 r. Maciej i Wojciech Bogaczowie, mieszczanie mieleccy, utrzymujący kontakty handlowe z Sandomierzem⁵¹, następnie bracia Strzelicze z Mielca z Pacanowem; przed 1577 r. Szczęsny Strzelicz zastawił u pacanowskiego Żyda, Szymka, 10 pierścieni i pas, które po jego śmierci wykupili jego bracia: Mikołaj, Kacper i Marcin. Inne zapiski poświadczają obecność w Mielcu w 1577 r. kup-

⁴⁶AV cap. 26, s. 27.

⁴⁷WAP Kr. rkps dep. 443, s. 7, 149; AV cap. 4, k. 53.

⁴⁸WAP Kr. rkps dep. 443, s. 1, 7, 49, 158, 202, 207, 215, 219, 228, 235, 240, 259, 268, 269, 276, 278-280, 289, 297, 352, 375, 382, 432, 475, 492, 575; w 1578 r. pracowało w Mielcu 40 warsztatów rękodzielniczych różnych specjalności: artifices simul mixti. Źródła dziejowe, t. XIV. Polska XVI wieku. Małopolska, t. III. Wyd. Adolf Pawiński. Warszawa 1886, s. 207.

⁴⁹ASK I, ks. pob. 51, k. 893.

⁵⁰ASK I, ks. pob. 10, k. 109; ks. pob. 7, k. 203.

⁵¹Archiwum Diecezjalne w Sandomiersu, rkps 93, k. 240 i por. przyp. 37 i 40.

ców tarnowskich: Wojciecha Kyndry i Wojciecha Rinera, w 1581 r. Jakuba Miernika *civis nec non consulis Nove Civitatis Corczin*, który zakupił w Mielcu od szlacheckiego Stanisława Daleszyńskiego dom, ćwierć roli i ogród za 100 grz. Utrzymywali mieszczenie mieleccy kontakty handlowe i rodzinne z Dębicą, Ropczycami, Koprzywnicą. Z trudniących się handlem mieszczan mieleckich w ostatniej ćwierci XVI w. zasługują na wzmiankę Feliks kramarz i Zofia kramarka, nie znani z imienia wymienieni w 1589 r. a handlujący m. in. śledziami 4 przekupnie oraz występujący w latach 1572-1600, osiedleni za zgodą właścicieli miasta, Żydzi mieleccy: Izrael, Mojżesz i Jochim⁵².

Nie wiemy, jaki procent mieszkańców Mielca żył z uprawy roli. Wprawdzie spotykamy potwierdzenie informacji z dokumentu lokacyjnego o polach mieszczan zw. Krzemienica /na Krzemienicznej Górze/ w księdze dochodów biskupstwa krakowskiego z 1529 r., rejestrującej też pola mieszczańskie na przedmieściu i folwarku dziedzicznym w Mielcu⁵³ - ale dopiero rejestry poborowe z 1578 i 1589 r. informują, że podatkiem z pól miejskich było objęte niespełna 6 łanów⁵⁴. Księga wójtowska wymienia w końcu XVI w. jeszcze pola mieszczańskie rozciągające się od tzw. Błonia do Borku. Zdecydowana przewaga zapisek sądowych w tym źródle, dotycząca kupna i sprzedaży ról i ogrodów między mieszczanami, świadczy, iż znaczna ich część utrzymywała się z rolnictwa⁵⁵.

Mało wiemy również o zabudowie Mielca i jego potencjale demograficznym. Ze źródeł z XVI w. wiadomo, że miasto ulegało częstym pożarom: w 1502 r. spalili je Tatarzy podczas najazdu niszczącego całą ziemię sandomierską, w związku z czym miasto otrzymało 10-letnie zwolnienie od świadczeń na rzecz skarbu państwa; spalił się Mielec później w 1550 i 1575 r.⁵⁶. W 1529 r. wymieniono miasto Mielec z przedmieściem i wsią podmiejskie: Markowa czyli Mielecka Wola oraz Długa Wola, a także młyn sub fortalicio⁵⁷; w 1532 r. zaś - *castrum Mielecz cum oppido et praedio* oraz 13 wsi okolicznych, wchodzących w skład klucza mieleckiego, włości Sebastiana i Stanisława Mieleckich⁵⁸. W latach 1510-1513 miasto płaciło 6-8 grz. szosu, co świadczy, że liczba domów mieszkalnych w mieście do-

⁵² WAP Kr. rkps dep. 443, s. 4, 10, 11, 197, 198, 200, 202, 203, 214, 221, 240, 294, 348, 372; ASK I, ks. pob. 51, k. 893.

⁵³ Księga dochodów beneficjów diecezji krakowskiej s roku 1529 /tzw. Liber re-taxationum/. Wyd. Z. Leszczyńska-Skrętowa. Wrocław-Warszawa-Kraków 1968, s. 268.

⁵⁴ ASK I, ks. pob. 51, k. 893.

⁵⁵ WAP Kr. rkps dep. 443, s. 2, 202, 215, 246, 259, 426 et passim.

⁵⁶ S. K r y c z y Ń s k i, Z przeszłości miasta Mielca, s. 2; WAP Kr. rkps dep. 443, s. 164; ASK I, ks. pob. 7, k. 83; MRPS V, nr 5030.

⁵⁷ Księga dochodów beneficjów, s. 247, 268.

⁵⁸ MRPS IV, nr 16655.

chodziła lub nawet przewyższała 100, a ludność przekraczała liczbę 500 mieszkańców⁵⁹. W 1589 r. w rynku miasta stało 25 domów, przy ulicach 36 oraz domków /domunculae parvulae/ 48. Daje to w sumie 109 opodatkowanych domów, płacących szos czyli co najmniej tyle rodzin, a więc około 600 mieszczan⁶⁰; biorąc pod uwagę fakt, że na domy w rynku i przy ulicach przypadało najprawdopodobniej więcej niż jedna rodzina oraz że stały w mieście domy nieopodatkowane, należące do szlachty z otoczenia Mieleckich oraz do duchowieństwa – możemy wnioskować, że w ostatniej ćwierci XVI w. zamieszkiwało ponad 700 osób.

Wracając do dziedziców miasta musimy raz jeszcze zaakcentować, iż początków rodu Mieleckich nie można zbadać przy obecnym stanie źródeł. W. Kierst wyprowadza jego przedstawicieli z lewobrzeżnej Sandomierszczyzny, opierając się na dokumencie z 1480 r., w którym nabywcy wsi Wojsław pod Mielcem: Jan i Bernard Mieleccy występują, jako heredes de Kaliszany k. Opatowa. Nie zauważył jednak dokumentu z 1405 r., dotyczącego podziału dóbr rodowych, dokonanego przed sądem ziemskim sandomierskim przez braci rodzonych Paszka z Trześni oraz Jana z Gierczyc, w którym czytamy, że byli oni dziedzicami Michocina, Zajezierza, Gierczyc, Kaliszan, części Kaimowa i Mielca /z Wolą Mielecką, Borszowic, Trzciany w ziemi sandomierskiej oraz Dutrowa i Zdziechowic w ziemi lubelskiej; Mielec z Wolą Mielecką, Borszowice, Trzciana, Dutrów i Zdziechowice przypadły Janowi z Gierczyc i Kaliszan i w nim właśnie spotykamy pierwszego przedstawiciela rodu Mieleckich⁶¹. On właśnie, być może, względnie jego syn o imieniu Jan, występuje w 1447 r. wśród Gryfitów, świadczących w procesie w sprawie wyvodu szlachectwa Jana alias Szykany z Giedlarowej przed sądem ziemskim w Sandomierzu, co potwierdzałoby jego związki z rodowcami zza Wisły⁶². Zarówno wzmiankowany w latach 1447–1470 Jan z Mielca⁶³, jak i od 1470 r. bracia rodzeni Jan i Bernard Mieleccy, są poświadczeni w szeregu zapisek i dokumentów, a więc ich władanie Mielcem w drugiej połowie XV w. nie budzi najmniejszej wątpliwości. Odmienne przedstawia się natomiast sprawa ze Stanisławem z Mielca, który w 1459 r. miał przeprowadzać rozgraniczenie swego rodowego Mielca i Cmolasu od Rzochowa i Tuszymy włości Feliksa z Tarnowa⁶⁴, a o którym poza tym nie zachowały się wiadomości. Ponieważ w dokumencie z 1459 r. występuje, jako dziedzic Mielca i Cmolasu, włości, które inne źródła z trzeciej ćwier-

⁵⁹ASK I, ks. pob. 10, k. 109, 235; ks. pob. 7, k. 203; por. Muzeum Narodowe w Krakowie rkps MNK 559/26.

⁶⁰ASK I, ks. pob. 51, k. 893.

⁶¹W. K i e r s t, op. cit., s. 408.

⁶²AGZ XIII, nr 3840.

⁶³Tamże; Terr. Pilsn. 34, s. 624.

⁶⁴A. Sang. II, s. 190, nr 157.

ci XV w. przypisują Janowi z Mielca, nasuwa się podejrzenie, że wydawcy tego dyplomu zastąpili omyłkowo imię Jan imieniem Stanisław, co oznaczałoby, że owego rozgraniczenia dóbr z Feliksem Tarnowskim z Rzochowa dokonał nie Stanisław lecz Jan z Mielca⁶⁵. W 1473 r. Chorzelowem, Wołą Mielecką, Cmolasem i Trzcianą, a w 1481 r. również Rzędzianowicami /przez czym pisał się wówczas de Zadzyanowicze/ władał Jan z Mielca, z pewnością brat Bernarda, z którym - być może - przeprowadzili dział majątkowy⁶⁶. W 1479 r. jednak występują razem generosi Johannes et Bernardus fratres germani de Myeliecz w procesie z Mikołajem, dziedzicem Latoszy-na⁶⁷, ale w 10 lat później /1489/ zapiska w sprawie prawa patronatu nad kościołem w Cmolasie wymienia już tylko Bernarda Mieleckiego⁶⁸. W 1491 r. jako heres de dicta Myeliecz oraz kolator miejscowego kościoła parafialnego został wymieniony Stanisław z Mielca⁶⁹, późniejszy kasztelan zawichojski. Był on żonaty z Elżbietą Tęczynską, za którą wziął znaczny posag, który - oraz własne środki - obrócił na budowę podstaw materialnych świetności rodu Mieleckich w XVI w. Dzięki jego zapobiegliwości do wsi klucza mieleckiego doszły w 1512 r. Zgórsko, zakupione od Piotra Pacanowskiego za 800 zł, w 1514 r. Brzyście od Hieronima Szczepanowskiego za 500 zł, zaś w 1529 r. sołectwo we wsi Kawęczyn za 120 grz.⁷⁰ Dziełem Stanisława z Mielca była fundacja w 1526 r. prepozytury mieleckiej, a z całą pewnością również odbudowa miasta po zniszczeniu go podczas wielkiego najazdu Tatarów w 1502 r. na całą ziemię sandomierską⁷¹. Żył jeszcze w 1529 r.⁷², ale w 1532 r. występują już Stanislaus et Sebastianus Mieleccy de Mielec fratres germani et indivisi, dziedzice zamku /castrum Myeliecz/, miasta Mielca i folwarku oraz 13 wsi okolicznych, a także części w Jaślanach, Pasimiechach, sum pieniężnych na Łomnicy, Karniowicach, a Sebastian osobiście - części wójtostwa w Bieczu⁷³. Byli to dwaj synowie Stanisława Mieleckiego, kasztelana zawichojskiego. W 1526 r. zapisali się na uniwersytet krakowski Tyburcy i wspomniany w akcie z

⁶⁵W. K i e r s t, op. cit., s. 409. zwraca uwagę, że wydawcy popełnili szereg rażących błędów przy odczytaniu tekstu tego dokumentu, w tym również pomyłki w imionach; charakterystyczne, że S. K r y c z y Ń s k i, op. cit., s. 2, mający - tak jak W. Kierst - dostęp do oryginału tego dokumentu, podaje expressis verbis, że owo rozgraniczenie dóbr z Feliksem Tarnowskim przeprowadził właśnie Jan, dziedzic Mielca.

⁶⁶Terr. Crac. 152, s. 358; Terr. Pilsn., 24, s. 92.

⁶⁷Terr. Pilsn., 21, s. 472.

⁶⁸Ep. Crac. 4, k. 30.

⁶⁹Of. Crac. 3, s. 637; por. Terr. Pilsn., 22, s. 610.

⁷⁰W. K i e r s t, op. cit., s. 409-410.

⁷¹S. K r y c z y Ń s k i, op. cit., s. 2.

⁷²MRPS IV, nr 5404; W. K i e r s t, Mieleccy, jw. podaje, że zmarł w roku 1532.

⁷³MRPS IV, nr 16655.

1532 r. Stanisław, bracia rodzeni z Mielca, synowie kasztelana zawichojskiego⁷⁴, co świadczy, że Stanisław Mielecki, kasztelan zawichojski, pozostawił po sobie nie - jak dotąd sądzono⁷⁵ - trzech synów, ale pięciu: Tyburcego, Stanisława, Sebastiana, Jana i Waleriana. W dziale majątkowym z 1542 r., o którym świadectwo daje akt z 1548 r., występują już tylko Jan, Sebastian i Walerian Mieleccy /Tyburcego i Stanisława brak, może już wówczas nie żyli, względnie zostali uposażeni gdzie indziej/, którzy rozdzielili między siebie bliske 20 osad wokół Mielca, natomiast miasto podzielili w ten sposób, że każdemu z nich przypadła jego trzecia część⁷⁶. Jan Mielecki, który osiągnął godności wojewody podolskiego i marszałka wielkiego koronnego /a po drodze wiele innych dostojenstw: w 1557 r. był wodzem wyprawy inflanckiej/ doszedł do ogromnej fortuny w Małopolsce wschodniej, a jeszcze bardziej Sebastian, który poprzez kasztelanię wiślicką i starostwo brzeskie osiągnął kasztelanię krakowską i poszował za granicę - byli najznakomitszymi przedstawicielami rodu Mieleckich⁷⁷. Również ich synowie: Mikołaj, syn wojewody podolskiego, jak i Hieronim, potomek Sebastiana, kasztelana krakowskiego należeli do pierwszych magnatów Rzeczypospolitej.

Mikołaj Mielecki, gruntownie wykształcony i obeznany z krajami i prądami kulturalnymi Europy Zachodniej /Anglia, Francja, Szwajcaria, Włochy/ odznaczał się zdolnościami wojskowymi i na jego barki złożono obronę Podola od Tatarów oraz prowadzenie spraw wołoskich. W 1573 r. podpisał konfederację warszawską, stanowiącą fundamentalne prawo innowierców polskich, a w 1579 r. został hetmanem Stefana Batorego i odznaczył się w wojnach moskiewskich. W polityce trzymał się stronnictwa protestanckiego Firlejów, do którego ciążył również stryj Mikołaja, Sebastian Mielecki, kasztelan krakowski⁷⁸. Przez wiele lat, ogarnięty duchem nowinek religijnych, należał do wyznawców reformacji kalwińskiej, narażając się na ataki kościoła katolickiego; w listach muncjuszów papieskich do dostojników kościoła w Polsce spotyka się często imię Mikołaja Mieleckiego z dopiskiem haereticus. Nie był jednak zwolennikiem tolerancji

⁷⁴Album studiosorum Univ. Crac. T. II, Cracoviae 1892.

⁷⁵W. K i e r s t, op. cit., s. 405; W. D w o r z a c z e s k, Genealogia. Warszawa 1959, tabl. 128.

⁷⁶S. K r y c z y Ń s k i, op. cit., s. 2; W. K i e r s t, op. cit., s. 412.

⁷⁷O karierze politycznej ich brata Waleriana, podkomorzego sandomierskiego i smarłego w 1553 r. źródła milczą; por. W. K i e r s t, op. cit., s. 414; W. S o b i e s k i, Si non iurabis non regnabis. Reformacja w Polsce. R. II: 1922, s. 68-70; tenże, Opis koronacji Henryka Walezego. Reformacja w Polsce, jw. s. 133; Materiały do historii stosunków kulturalnych w XVI w. na dworze królewskim polskim. Zebrał S. Tomkiewicz. Kraków 1915, s. 45, 48 i indeks.

⁷⁸S. K o t, Polacy w Bazylei za czasów Zygmunta Augusta. Reformacja w Polsce. R. I: 1921, s. 113 i por. s. 318; W. K i e r s t, op. cit., s. 416-417.

religijnej, jako magnat skłaniał się raczej ku zasadzie cuius regio, il-
lius religio. Żona jego, Elżbieta Radziwiłłówna, była arianką, a póź-
niej skłaniała się nawet ku kierunkowi pogańsko-żydowskiemu. Źródła poda-
ją, że nad nawróceniem Mikołaja Mieleckiego pracował bezowocnie Piotr
Skarga, a na łono katolicyzmu przywrócił go, oraz jego żonę Elżbietę, do-
piero Benedykt Herbest. Stało się to przed 1582 r., skoro nowo nawróco-
ny ufundował kościół w swoim Zgórsku /gdzie już przed 1574 r. posiadał
piękny pałac renesansowy, gdyż ze swej siedziby w Zgórsku pisywał listy
do współczesnych sobie, m. in. do Hieronima Ossolińskiego/ - zastrzegając,
że kierujący w nim pracą duszpasterską duchowni mieli nauczać wed-
ług zasad soboru trydenckiego; w 1583 r. dokonał nowej fundacji: nadał
kościółowi mieleckiemu cło mostowe oraz opłaty targowe i jarmarczne w
Mielcu. Pozostawił po sobie dwie córki: Zofię, zamężną później z hetma-
nem Janem Karolem Chodkiewiczem, który sprzedał w 1608 r. przypadłą so-
bie część Mielca Zbigniewowi Ossolińskiemu oraz Katarzynę, żonę Ostro-
roga, wojewody poznańskiego⁷⁹. Nie spotykamy natomiast reformacji w sa-
mym Mielcu wśród mieszczan. Zapewne nie znalazła wśród nich zwolenników,
mimo oparcia u Mikołaja i Elżbiety Mieleckich; dopiero w XVII w. widać
w mieście nikiłe ślady arianizmu⁸⁰.

Syn Sebastiana kasztelana krakowskiego, Hieronim Mielecki, nie o-
dziedziczył po ojcu ruchliwości politycznej, a niewątpliwie także zdol-
ności dyplomatycznych. Był dobroczyńcą Akademii Krakowskiej. W 1589 r.
zrzekł się na rzecz uniwersytetu krakowskiego prawa patronatu i prezen-
ty w kolegiacie WW. SS. w Krakowie. W karierze urzędniczej doszedł jed-
nak do starostwa brzesko-kujawskiego, kasztelanii czechowskiej oraz pod
koniec życia, do starostwa sandomierskiego. Pozostawił po sobie /z żony
Jadwigi Komarnickiej, żyjącej jeszcze w 1600 r./ jedyną córkę Annę, żo-
nę Joachima Ocieskiego, starosty olsztyńskiego i sądeckiego, a po raz
drugi zamężną z Adamem Ratowskim; ona również ustąpiła swoje prawa do
części Mielca Zbigniewowi Ossolińskiemu⁸¹.

⁷⁹S. P t a s z y c k i, Losy konfederacji warszawskiej roku 1573. Reformacja
w Polsce. R. IV: 1934, s. 119-120; K. T y s z k o w s k i, Przejście Lwa Sapie-
hy na katolicyzm w 1586 r. Reformacja w Polsce. R. II: 1921, s. 201; T. G r a b o w s k i,
Piotr Skarga. Kraków 1913, s. 199, 283, 301, 307, 341; I. Z a r ę b s k i,
Biogram Benedykta Herbesta. Polski Słownik Biograficzny IX: 1960, s. 434; W. Kierst,
op. cit., s. 414-417; S. K r y c z y ń s k i, Z przeszłości miasta Mielca, s. 3.

⁸⁰Por. W. U r b a n, Chłopi wobec reformacji w Małopolsce w drugiej połowie
XVI w. Warszawa 1959, s. 184.

⁸¹W. K i e r s t, op. cit., s. 418; por. Reformacja w Polsce. R. I: 1921, s.
54; S. K r y c z y ń s k i, Historie mieszczańskie. Mielozanin, jw., s. 11; Con-
clusiones Universitatis Cracoviensis ab anno 1441 ad Annum 1589. Wyd. H. Barycz. Kra-
ków 1933, s. 319, 331; Codex diplomaticus Universitatis studii generalis Cracovien-
sis. T. V. Kraków 1900, nr 477-478.

Pozostaje zagadką wpływ ostatnich Mieleckich na losy samego miasta. Z cytowanej już księgi wójtowskiej wynika, że wysyłali na posiedzenia sądu ławniczego swoich przedstawicieli, co świadczy, że kontrolowali życie miejskie. W tym charakterze występują w latach 1573-1589 słudzy i starości Jana Mieleckiego, wojewody podolskiego: Mikołaj Brzeziński, Jan Bogusławski, Wojciech Piekarski; Sebastiana Mieleckiego - urzędnik Jakub Jaroszowski; Hieronima Mieleckiego: słudzy i faktorzy - Ferens Chobocki i Mikołaj Klebowski oraz zapewne wielu innych z klienteli szlacheckiej ostatnich Mieleckich. Szlachta ta siedziała wraz z rodzinami przeważnie w Mielcu, Zgórsku oraz w zwykłych wsiach, należących do podzielonego klucza mieleckiego⁸². Gwoli ścisłości należy zaznaczyć, że w 1592 r. występuje, jako dziedzic części Mielca, Mikołaj Mielecki, syn Waleriana Mieleckiego, opat tyniecki, który "na ten czas na wyjeździe w drogę do Rzymu, ku dozorowi dobra swego pozostawił jego mość Gabriela Stradomskiego"; Stradomski otrzymał pełnomocnictwa zarządzania częścią miasta i sprzedaży młyna na Szydłowcu w Mielcu. W latach 1594-1615 część tę posiadał jego bratanek Marcin Mielecki, reszta miasta należała do nowych dziedziców z rodu Ossolińskich, oni też wpływali zasadniczo na jego rozwój⁸³.

Pozostaje do omówienia zagadnienie życia kulturalnego mieszczan mieleckich, podległych dziedzicom, których imiona zanotowały niejednokrotnie pisma polemiczne z czasów reformacji polskiej oraz polityczne, związane z walką stronnictw w kraju w okresie tzw. egzekucji dóbr i praw. Działalność budowlana dziedziców Mielca /zamki w Mielcu, Zgórsku, kościoły/, fundacje kościelne /prepozytura, szpital ubogich/ oraz utrzymywane wielkie dwory magnackie zwłaszcza przez ostatnich przedstawicieli tego rodu - poświadczają rolę Mieleckich jako mecenasów kultury epoki polskiego Odrodzenia. Biorąc pod uwagę wzrost zamożności mieszczan w XVI w. możemy domyślać się znacznego podniesienia ich poziomu intelektualnego i kulturalnego. Spraw tych jednak nie potrafimy zbadać, na podstawie zachowanego materiału źródłowego. Wszystko, co w tej materii okazuje się wymierne, dotyczy roli parafii mieleckiej i powiązanej z nią szkoły parafialnej oraz absolwentów tej szkoły, którzy zaznaczyli swoją obecność na studiach w Krakowie.

Rolę parafii, jako jednego z czynników miastotwórczych, podkreślano w nauce niejednokrotnie⁸⁴, akcentując nie tylko proces integracji lud-

⁸² WAP Kr., rkps dep. 443, s. 1, 6, 7, 151, 158, 189, 191, 192, 206, 213, 215, 221, 238, 266, 283, 367, 375, 410, 459, 472, 474.

⁸³ Tamże, s. 410; S. K r y c z y Ń s k i, Z przeszłości miasta Mielca, s. 3.

⁸⁴ Por. F. K i r y k, Z badań nad urbanizacją Lubelszczyzny w dobie jagiellońskiej. W: Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Historyczne, t. VI. Kraków 1972, s. 104-105.

ności najbliższej okolicy pod względem religijnym, ale przede wszystkim ważne funkcje społeczne parafii, jak choćby w dziedzinie opieki społecznej /szpitale ubogich/ i szkolnictwa czy w zakresie tworzenia się lokalnej administracji kościelnej. Z punktu widzenia powstawania miasta najważniejszym wydaje się fakt gospodarczego oddziaływania parafii na podległy sobie obszar poprzez organizowanie odpustów związanych najczęściej z targiem oraz skupianie ludności w niedziele i święta, co wykorzystywali zawsze miejscowi, względnie dochodzący, kramarze. Warto bowiem zauważyć, że stojący w XVI w. za miastem na Kłoniu kościółek nosił wezwanie św. Trójcy⁸⁵, na święto której przypadł jeden z jarmarków nadanych osadzie miejskiej w 1457 i 1470 r. Jest to prawdopodobnie wskazówka, że fundowany w 1429 r. kościół nosił to właśnie wezwanie, a odbywający się w dniu św. Trójcy odpust zalegalizowano później formalnie jako jarmark nadany lokowanemu w trzeciej ćwierci XV w. miastu. Również usytuowany w mieście i powiązany z jego lokacją kościół św. Macieja i NMP, dostarcza podstawy do sądu, że stał już w trzeciej ćwierci XV stulecia, skoro drugi jarmark według dokumentów lokacyjnych, przypadł miastu w dzień św. Macieja. Do niego też najprawdopodobniej przeniesiono prawa parafialne z kościółka św. Trójcy.

W latach 1443-1446 występuje Piotr pleban mielecki oraz w 1446 Jacobus Pacossy condan plebanus de Mylecz⁸⁶; w 1491 r. właściciel miasta prezentował na probostwo mieleckie Krazma Kromera z Krakowa, po rezygnacji żon Jana z Przecławia⁸⁷. Szkoła parafialna w Mielcu wzmiankowana jest w 1513 r.⁸⁸, ale jej działalność nie jest z pewnością późniejsza niż samej parafii mieleckiej, a tym bardziej parafii miejskiej. W 1494 r. zapisali się na uniwersytet krakowski Mikołaj, syn Klemensa i Walenty, syn Stanisława oraz w 1495 r. Michał, syn Michała z Mielca w diecezji krakowskiej, niewątpliwie synowie mieszczańscy, poświadczający aspiracje swojej klasy społecznej do osiągania wyższego wykształcenia i zarazem pewien poziom intelektualny własnego środowiska rodzinnego. W XVI w. w ich ślady poszli kolejni mielczanie. Metryka uniwersytecka zanotowała bowiem w latach 1514-1598 aż 19 studentów na Akademii Krakowskiej, co stawia Mielec w rzędzie miasteczek małopolskich najbardziej dbających o rozwój wykształcenia swojej młodzieży⁹⁰. Wśród nich na uwagę zasługują zapisa-

⁸⁵ S. Kryosiński, Z przeszłości miasta Mielca, s. 7-8; WAP Kr. rkps dep., s. 235 i por. s. 248, 339.

⁸⁶ Of. Grac. 6, s. 523, 1003, 1027.

⁸⁷ Of. Grac. 3, s. 637.

⁸⁸ B. Kumor, Archid. sądecki, s. 152 i por. Ep. Grac. 6, k. 151.

⁸⁹ Album studiosorum II, s. 31, 35, 37.

⁹⁰ Nazwiska studiujących mielczan w Krakowie zbiera S. Kryosiński, Schola Mielecensis, s. 12-14; por. L. Kanięwska, Kredytor Uniwersytetu

ni na studia w 1526 r. Tyburcy i Stanisław, bracia rodzeni, a synowie dziedzica miasta Stanisława Mieleckiego, kasztelana zawichojskiego, oraz Feliks, syn Feliksa i Jan, syn Kaspra z Mielca, promowani na bakałarzy artium et philosophiae⁹¹.

Ważnym wydarzeniem w dziejach szkolnictwa mieleckiego była fundacja prepozytury w 1526 r. przez Stanisława Mieleckiego, kasztelana zawichojskiego, ponieważ umożliwiała utrzymanie w mieście prepozyta, 6 wikariuszy oraz rektora szkoły, a więc powiększała wydatnie /wraz z wpływami kościoła/ liczbę inteligencji w mieście. Gwoli ścisłości należy przypomnieć, że kościoły prepozyturalne istniały już w Przecławiu od 1454 r. oraz w Rzochowie od 1515 r.⁹², ale ich działalność na polu szkolnictwa, jeżeli zastosujemy tu jako kryterium liczbę młodzieży na studiach w Krakowie, była o wiele słabsza.

Akt fundacyjny prepozytury mieleckiej, niezwykle interesujący zwłaszcza z pozycji historii szkolnictwa, gdyż podaje dokładnie obowiązki i uposażenie rektora szkoły oraz obowiązki uczniów i stąd zasługujący na obszernie streszczenie - nosi datę 26 lipca 1526 r. Informuje bowiem, że Stanisław Mielecki fundację ową oparł na uposażeniu dwu dotychczasowych parafii: mieleckiej oraz dawnej, bo istniejącej już przed 1325 r.⁹³, parafii chorzelowskiej, gdzie - niezależnie od 6 mansjonarzy i rektora szkoły w Mielcu - prepozyt mielecki utrzymywał dwu wikariuszy i rektora szkoły. Uposażenie prepozyta było bogate, gdyż posiadał role i łąki nad Wisłoką w Mielcu wraz z 2 ogrodami, sadzawką rybną, 2 łany pola w Markowej /Mieleckiej/ Woli, następnie pole w Borze między rolami mieszczan oraz grunt za miastem w stronę Wojsławia; pobierał poza tym dziesięcinę snopową z folwarku pańskiego i od mieszczan w Mielcu z folwarku i w Rzędzianowicach z ról kmiecyh w Długowoli, Markowej Woli, Wojsławia, od Krakowskiego w latach 1510-1560. W: Studia z dziejów młodzieży Uniwersytetu Krakowskiego w dobie renesansu, pod red. K. Lepszego. Kraków 1964, tabl. XIV B.

⁹¹ S. K r y c z y Ń s k i, Schola Mielecensis, s. 13; por. Statuta necnon liber promotionum... Wyd. J. Muczowski. Cracoviae 1849, s. 249-250. Nie odbiegał pod względem szkolnictwa od Mielca także pobliski Przecław, gdzie już w 1454 r. rektor szkoły pozostawał na uposażeniu plebana /magister scholae cuius provisio ad plebanum pertinēt/. Ze szkoły tej w latach 1474-1594 wyszło ośmiu studentów oraz z pewnością Paweł z Przecławia iluminator ksiąg, zamieszkały na Wawelu. W 1595 r. uoszył w szkole przecławskiej Georgius Pilsnensis arcium baccalarius /AD Tarnów, fasc. Przecław, kopia luźna; LB I, s. 295-299; Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu. Cz. II. Wyd. B. Bolesław Przybyszewski, Kraków 1965, nr 187; WAP Kr. rkps dep. 271, s. 285; AV cap. 4, k. 58-62; S. K r y c z y Ń s k i, Schola Mielecensis, s. 14-15/. Także Rzochoń wysłał w latach 1444-1490 na uniwersytecie w Krakowie 4 studentów /S. K r y c z y Ń s k i, Schola Mielecensis, s. 14/, ale pewne wiadomości o szkole zachowały się dopiero z XVI w. /MRPS IV, nr 10738; ASK LIV, k. 12, k. 13/; por. Księga dochodów beneficjów, s. 208, 465.

⁹² LB I, s. 295-299; MRPS IV, nr 10738; ASK LIV, ks. 12, k. 13; Księga dochodów beneficjów, s. 291.

⁹³ Monumenta Poloniae Vaticana. Acta Camerae Apostolicae. Vol. I. Ed. J. Ptaśnik. Cracoviae 1913, s. 158 i n.

sołtysa w Cyrance, z Sierosławic w Proszowskiem, Głanowa pod Skalbierzem oraz dziesięcinę pieniężną ze wsi Cyranki w wysokości 3 grz. pro sublevando ad servandum magis idoneum baccalarium pro regenda schola et erudiendis scholaribus. Wikariusze byli uposażeni licznymi dziesięcinami pieniężnymi w Rzędzianowicach, Woli Chrząstowskiej, Chorzelowie, czynszami z jatek rzeźniczych w mieście Mielcu oraz dochodami z kwesty kościelnej, tj. z trzech kościołów /dwu w Mielcu oraz w Chorzelowie/, wyjąwszy kaplicę szpitalną, z której kwestę pobierał obsługujący ją presbiter. Obowiązkiem ich było śpiewać w kościele według obyczaju w katedrze krakowskiej, w tym również razem z mieszczanami mieleckimi, zrzeszonymi w bractwie literatów; do śpiewu tego zobowiązany był też rektor szkoły, jeżeli nie śpiewał razem ze swoimi uczniami ze szkoły parafialnej, którzy podczas pewnych świąt brali również udział w śpiewach wspólnych z wikariuszami. Rektor szkoły otrzymywał nadto od prepozytora 4 grz. rocznie oraz codziennie śniadanie. Pobierał też zboże od wieśniaków i mieszczan w formie jałmużny od dziedzica 15 dzbanów piwa co piątek oraz razem z uczniami korzystał z prawa do bezpłatnej łaźni raz w tygodniu. Poza zajmowaniem się uczniami rektor szkoły miał się starać o towarzysza-kleryka z dobrym głosem do śpiewu solowego na tle chóru, a także o zastępcę w śpiewie, który miał stać obok niego po prawej stronie od pulpitu. Akt fundacji prepozytury stwierdza dalej, że uczniowie czyli scholarze byli zobowiązani do posług w kościele, w tym również do utrzymywania porządku w budynku kościelnym oraz w dzwonnicy. Rektor szkoły, mający jako nauczyciel i wychowawca prowadzić życie przykładowe pod względem etycznym, miał nadto służyć miastu, jako pisarz miejski oraz być notariuszem kościelnym. Warto jeszcze wspomnieć, że równie bogate uposażenie uzyskali dwaj wikariusze chorzelowscy oraz rektor szkoły przy kościele w Chorzelowie⁹⁴. Nie znamy z imienia ani rektora szkoły mieleckiej ani chorzelowskiej z 1526 r.; wiemy jednak, że szkołą mielecką kierował w 1595 r. Piotr z Kraśnika⁹⁵. Dorzucić jeszcze należy, że w 1537 r. występuje Mathias de Mylecz socius schole Visliciensis⁹⁶, co dowodzi, że nie poprzestawano w Mielcu na nauce w miejscowej szkole parafialnej i wysyłano młodzież do kontynuacji nauki nie tylko na studia do Krakowa, ale także do ośrodków kulturalnych bliższych, a więc Wiślicy i być może Sandomierza.

⁹⁴Of. Crac. 112, s. 1324-1335; na oblatę tego aktu zwrócił mi łyczliwie uwagę mgr Jan Krukowski. Dotąd znany był z odpisu znajdującego się w archiwum parafialnym w Mielcu, dokonanego z kopii archiwum krajowego we Lwowie; streszcza go również S. K r y c z y Ń s k i, Schola Mielecensis, s. 3-6 oraz W. K i e r s t, Mieleccy, s. 404 i n.

⁹⁵AV cap. 4, k. 52-55.

⁹⁶Biblioteka PAN Kraków, rkps 6560, zap. z 22 XII 1537.

Feliks Kiryk

LES DÉBUTS DE LA VILLE DE MIELEC

L'auteur nous présente la plus ancienne histoire de la ville de Mielec, autrefois toute petite, jusqu'à l'époque des démembrements centre civique privé, aujourd'hui ville au développement très dynamique. En se basant sur des documents de source et à la suite de leur analyse critique, l'auteur a réussi à fixer plus ou moins précisément les débuts du village de Mielec, débuts remontant au XIII s.; il nous décrit les importantes étapes du développement de ce bourg, telles que la fondation de la paroisse /en 1429/ et la date de la location, événement contradictoire et quelque peu embrouillé. A la suite des recherches de l'auteur, l'on a constaté que le développement de la ville remonte au troisième quart du XV s. et que l'étape finale date de 1470, date à laquelle Jean et Bernard Mielec ont délivré un document précisant les droits et les obligations des bourgeois. Les études sur les débuts de la bourgade ont permis d'introduire d'importantes corrections dans l'histoire de la famille Mielecki. Les premiers représentants de cette famille, jusqu'ici inconnus dans la littérature concernant ce problème, ont été retrouvés par l'auteur dans les sources des années 1405 à 1449, fait qui permis de soutenir l'ancienne thèse, selon laquelle les Mielecki provenaient de la rive gauche de la région de Sandomierz. Le développement le plus dynamique de Mielec de l'époque d'avant le démembrement se situe au XVI s., donc au temps de la grande influence de la famille Mielecki. La ville doit ses années de splendeur à Stanislaw Mielecki, homme d'action des années 30 du XV s., fondateur du château-résidence de la famille, châtelain de Zawichost, père de cinq fils, tous occupant par la suite des postes importants et représentants des grandes fortunes du royaume. L'absence de sources ne permet pas à l'auteur de décrire la vie économique et l'agrandissement de la ville, toutefois il réussit à fournir d'importantes informations concernant l'artisanat, le commerce, l'agriculture à la suite desquelles a été établi un aperçu général du développement économique et démographique de la ville. Tout ceci a contribué à son développement culturel; là, prospère une école paroissiale d'où, au XVI s. d'éminents élèves furent envoyés poursuivre leurs études à l'université de Cracovie.

Феликс Кирьк

НАЧАЛО ГОРОДА МЕЛЬЦА

Автор представляет самую раннюю историю небольшого когда-то, а сегодня очень динамично развивающегося города Мельца, который до разделов был частным городским центром. На основе собранных источников и их тщательного анализа автору удалось приблизительно определить начало деревни Мелец, выпавшее на XIII век, а затем такие важные этапы развития селения, как учреждение и возведение церковного прихода /в 1429 г./ и наконец спорный и сложный вопрос основания города. Исследования автора привели к определению, что строительство города продолжалось на протяжении третьей четверти XV в., а его окончательный этап выпал на 1470г., когда Ян и Бернард Мелецкие выдали документ, определяющий права и обязанности мещанства. Исследования начала селения дали возможность внести основные корректуры в существующее до сих пор знакомство истории рода Мелецких. Первых представителей этого рода, на известных до сих пор в

литературе предмета, автор извлек из источников 1405–1449 гг., что позволило подтвердить давний тезис о том, что Мелецкие происходили из Сандомерской земли, расположенной на левом берегу Вислы.

Самое динамичное развитие Мельца в период до разделов выпадает на XVI век, т. е. на период самого большого влияния рода Мелецких. Создателем великолепия города и строителем замка-резиденции был действующий в этой области, в первых трех десятилетиях лет XV в. Станислав Мелецкий, кастелян завихойский, отец пяти сыновей, занимающих важные посты и видное имущественное положение в Королевстве. Отсутствие источников препятствовало автору представить экономическую жизнь и пространственное развитие города, но тем не менее и в этой области он извлек важные информации особенно касающиеся ремесла, торговли, сельского хозяйства, которые стали причиной экономического и демографического развития города. С этим связан факт культурного развития городка, имеющего хорошо прославленную школу, посылающего в XVI в. своих лучших выпускников в краковский университет.